

УДК 343.1

DOI <https://doi.org/10.32844/2618-1258.2025.6.49>

ЧЕГІЛЬ А.Л.

**КАРАНІСТЬ У СКЛАДАХ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ
ОЗНАКОЮ ЯКИХ Є ВИМАГАННЯ НЕПРАВОМІРНОЇ ВИГОДИ****PUNISHMENT FOR CRIMINAL OFFENSES CHARACTERIZED
BY THE EXCEEDING OF UNLAWFUL BENEFIT**

Мета статті полягає у проведенні комплексного теоретико-прикладного аналізу стану караності кримінальних правопорушень, що супроводжуються вимаганням неправомірної вигоди, для виявлення системних недоліків у санкціях КК України та розробки рекомендацій щодо їх гармонізації та підвищення ефективності судової практики. У статті здійснено комплексний теоретико-прикладний аналіз караності як обов'язкової ознаки кримінальних правопорушень, пов'язаних із вимаганням неправомірної вигоди. Досліджено поняття «караності» у контексті завдань КК України, проведено розмежування корупційних злочинів від інших видів правопорушень за критеріями суспільної небезпеки та правових наслідків. Особливу увагу приділено аналізу санкцій статей 354, 368, 368-3, 368-4 та 369-2 КК України. Встановлено, що попри спільну кваліфікуючу ознаку - вимагання - законодавець застосовує диференційований підхід до визначення меж покарання, що призводить до певної розбалансованості системи санкцій. На підставі статистичних даних Судової адміністрації України за 2020–2024 роки виявлено тенденції судової практики. Констатовано, що репресивний потенціал зосереджений переважно на публічному секторі (ст. 368 КК), тоді як практика щодо приватного сектору та зловживання впливом залишається обмеженою. Виявлено логічну прогалину в санкції ч. 3 ст. 369-2 КК, яка не передбачає обов'язкового позбавлення права обіймати певні посади, що нівелює превентивну функцію покарання. За результатами дослідження сформульовано рекомендації щодо вдосконалення законодавства: уніфікація додаткових покарань для всіх складів, поєднаних із вимаганням; гармонізація меж покарань між приватним та публічним секторами; обмеження м'яких альтернативних санкцій (громадських робіт) при вимаганні; впровадження механізму кратних штрафів для посилення економічного тиску на корупціонерів.

Ключові слова: караність, вимагання неправомірної вигоди, корупція, кримінально-правова санкція, судова практика, додаткові покарання, конфіскація майна, зловживання впливом.

The purpose of the article is to conduct a comprehensive theoretical and applied analysis of the state of punishment of criminal offenses accompanied by the extortion of unlawful benefit, in order to identify systemic shortcomings in the sanctions of the Criminal Code of Ukraine and develop recommendations for their harmonization and increasing the efficiency of judicial practice. The article provides a comprehensive theoretical and applied analysis of punishability as a mandatory feature of criminal offenses related to the demand for undue benefit. The concept of "punishability" is examined in the context of the objectives of the Criminal Code of Ukraine, and a distinction is made between corruption crimes and other types of offenses based on criteria of social danger and legal consequences. Particular attention is paid to the analysis of sanctions in Articles 354, 368, 368-3, 368-4, and 369-2 of the Criminal Code of Ukraine. It is established that, despite the common qualifying feature - extortion - the legislator applies a differentiated approach to determining the boundaries of punishment,

which leads to a certain imbalance in the sanctions system. Based on statistical data from the Judicial Administration of Ukraine for 2020-2024, trends in judicial practice are identified. It was found that repressive potential is concentrated primarily on the public sector (Article 368 of the Criminal Code), while practice with regard to the private sector and trading in influence remains limited. A logical gap was identified in the sanction in Part 3 of Article 369-2 of the Criminal Code, which does not provide for mandatory deprivation of the right to hold certain positions, thereby negating the preventive function of punishment. Based on the study's results, recommendations for improving legislation were formulated: unification of additional penalties for all offenses involving extortion; harmonization of penalties between the private and public sectors; limitation of lenient alternative sanctions (community service) for extortion; introduction of a mechanism for multiple fines to increase economic pressure on corrupt officials.

Key words: *punishment, extortion of undue benefit, corruption, criminal sanction, judicial practice, additional penalties, confiscation of property, trading in influence.*

Актуальність теми. В умовах реформування антикорупційного законодавства та посилення вимог щодо забезпечення принципу невідворотності покарання особливого значення набуває питання справедливості, узгодженості та ефективності санкцій за кримінальні правопорушення, пов'язані з вимаганням неправомірної вигоди. Аналіз положень КК України та практики їх застосування свідчить про наявність дисбалансу між санкціями за окремі корупційні кримінальні правопорушення, неоднаковий підхід законодавця до визначення меж покарання, а також відмінності у практиці призначення судами основних і додаткових видів покарань. Особливої уваги потребує проблема уніфікації санкцій, пов'язаних із застосуванням додаткових покарань, зокрема позбавлення права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю, а також питання ефективності застосування конфіскації майна та інших заходів кримінально-правового впливу. Дослідження караності таких кримінальних правопорушень має не лише теоретичне, а й практичне значення, оскільки спрямоване на вдосконалення кримінального законодавства, підвищення ефективності судової практики та формування єдиного підходу до призначення покарання за корупційні діяння, поєднані з вимаганням неправомірної вигоди.

Огляд останніх досліджень і публікацій. Питання караності корупційних діянь, поєднаних із вимаганням, перебуває у центрі уваги багатьох вітчизняних науковців, які розглядають його через призму справедливості та диференціації відповідальності. Серед вчених, які приділяли увагу питанням караності у корупційних діяннях із вимаганням, зокрема Желік М. Б., Гурторова Н. О., Пилипенко Є. В., Наконечна Л. А. та інші. Більшість дослідників сходяться на думці, що чинна система покарань за вимагання потребує більшої типізації, особливо в частині застосування додаткових санкцій майнового та професійного характеру, проте дискусійними залишаються питання щодо визначення оптимального співвідношення між штрафними санкціями та позбавленням волі, а також необхідність встановлення єдиного стандарту обов'язкових додаткових покарань для всіх суб'єктів корупційних діянь, незалежно від форми власності сектору, в якому вчинено правопорушення».

Мета статті полягає у проведенні комплексного теоретико-прикладного аналізу стану караності кримінальних правопорушень, що супроводжуються вимаганням неправомірної вигоди, для виявлення системних недоліків у санкціях КК України та розробки рекомендацій щодо їх гармонізації та підвищення ефективності судової практики.

Виклад основних положень. Караність діяння у ст. 11 КК України прямо не вказана, проте аналіз ч. 2 ст. 1 КК України, яка визначає завдання Кримінального кодексу, дає змогу стверджувати, що передбаченість діяння в КК України одночасно означає й обов'язкову караність його за цим Кодексом: для здійснення завдання захисту суспільних відносин від кримінально протиправних посягань Кодекс визначає, які суспільно небезпечні діяння є кримінальними правопорушеннями та які покарання застосовуються до осіб, що їх вчинили. Отож караність – це ознака, яка прямо не вказана у законодавчому визначенні загального поняття кримінального правопорушення, а випливає з інших ознак, насамперед з ознаки протиправності діяння. Караність полягає у правомірній загрози застосування за вчинення кримінального правопорушення покарання, встановленого у кримінально-правовій санкції. Її не можна змішувати з реальним застосуванням покарання за вчинення кримінального правопорушення, оскільки існують законні підстави для звільнення особи від кримінальної відповідальності або від покарання, але це не виключає визнання вчиненого особою діяння кримінальним правопорушенням [2, С. 14].

Кримінальне правопорушення є лише одним із видів правопорушень. Тому виникає питання про його місце у системі правопорушень: адміністративних, дисциплінарних, цивільно-правових. У кримінальному праві визнається, що саме матеріальна ознака кримінального правопорушення – суспільна небезпечність – є тим основним критерієм, який має бути взятий за основу від інших правопорушень. Однак точаться дискусії про те, чи є суспільна небезпечність ознакою всіх правопорушень, чи лише кримінальних. Необхідно визнати, що всі правопорушення заподіюють шкоду або створюють загрозу її заподіяння певним суспільним відносинам, але ступінь її є різним, та найбільшим володіють саме кримінальні правопорушення. Іншими критеріями, за якими можна відмежувати кримінальні правопорушення від інших правопорушень, є такі: визначеність кримінальних правопорушень тільки законом, тоді як цивільні правопорушення, наприклад, можуть визначатися й договорами, а адміністративні – законами та підзаконними нормативно-правовими актами; кримінальні правопорушення посягають на найбільш цінні суспільні відносини (національна безпека, життя та здоров'я особи, тощо); суб'єктами кримінальних правопорушень можуть бути тільки фізичні особи, суб'єктами цивільних правопорушень можуть бути й юридичні особи; за кримінальні правопорушення застосовуються покарання, які призначаються судом, тоді як за інші правопорушення – стягнення, що можуть застосовуватися й іншими уповноваженими органами та службовими особами; тільки вчинення кримінальних правопорушень та застосування покарання викликає особливий правовий стан особи – судимість [2, С. 14-15].

Кожен факт вчинення злочинного діяння передбачає відповідну реакцію з боку держави, яка є необхідною умовою забезпечення реалізації правових норм та запобігання їх порушень у майбутньому [4, С. 116]. У ній передбачено лише межі найбільш суворого покарання, яке може бути застосоване до особи, яка вчинила відповідний злочин, у разі реалізації щодо неї кримінальної відповідальності у формі осуду з призначенням та виконанням (відбуванням) покарання» [1, С. 105; 4].

Не викликати заперечень той факт, що злочини, які відрізняються один від одного за ступенем своєї тяжкості, мають відрізнитися й за видами та строками покарання, встановленими у законі. Проте законодавець не завжди дотримується такої позиції, про що свідчить аналіз положень чинного КК [7, С. 114]. У теорії кримінального права відзначають, що, диференціюючи кримінальну відповідальність у санкціях статей Особливої частини КК, законодавець має враховувати співвідношення ступенів суворості окремих видів покарань. Тобто вказується, що санкції у відповідних складах злочинів повинні бути адекватними одне одному [10; 7, С. 114]. Водночас, аналіз окремих статей чинного Кримінального кодексу, які містять згадку про термін «вимагання неправомірної вигоди», вказує на протилежне.

Науковцями неодноразово зверталась увага на так звану розбалансованість санкцій кримінально-правових норм, яка, власне, полягає в установленні діаметрально різного покарання за «однорідні» посягання [11, С. 261]. Критикуючи такий підхід законотвора, Гуророва Н.О. зауважує, що законодавчі рішення щодо встановлення покарань за окремі кримінальні правопорушення не завжди є виваженими, а то й взагалі виглядають інтуїтивними [3, С. 217]. Пилипенко С.В. визначає, що законодавець під час запровадження кримінально-правової норми або взагалі не обґрунтовує окреслені межі санкції, або визначає їх завдяки порівнянню із санкціями статей, що передбачають відповідальність за «однотипні» посягання [9, С. 168–169]. Натомість пропозиції теоретиків щодо визначення розміру та меж санкцій, як правило, мають «емоційне забарвлення» [6, С. 234; 8].

Питання, що стосуються караності злочинів, які полягають у прийнятті пропозиції, обіцянки або одержанні неправомірної вигоди, необхідно розглядати у декілька етапів: 1) з'ясувати ступінь тяжкості злочинів, які полягають у прийнятті пропозиції, обіцянки або одержанні неправомірної вигоди; 2) проаналізувати види і міри покарань за вчинення досліджуваних корупційних злочинів, а також встановити, наскільки обґрунтовано визначені їх межі; 3) дослідити, чи можливе стосовно осіб, які прийняли пропозицію, обіцянку або одержали неправомірну вигоду, застосування судами інститутів звільнення від кримінальної відповідальності та звільнення від покарання чи його відбування [8]. За відповідними етапами пропонуємо проаналізувати караність у складах кримінальних правопорушень ознакою яких є вимагання неправомірної вигоди.

В аналізованих кримінальних правопорушеннях КК України передбачає наступні санкції та розміри покарань. У ч. 4 ст. 354 КК України карається штрафом від п'ятисот до семисот п'ятдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або громадськими роботами на строк від ста шістьдесяти до двохсот сорока годин, або обмеженням волі на строк до трьох років, або позбавленням волі на той самий строк; у ч. 3 ст. 368 КК України карається позбавленням волі

на строк від п'яти до десяти років з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років, з конфіскацією майна; у ч. 4 ст. 368-3 КК України караються позбавленням волі на строк від трьох до семи років з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років, з конфіскацією майна; у ч. 4 ст. 368-4 КК України караються позбавленням волі на строк від чотирьох до восьми років з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років, з конфіскацією майна; у ч. 3 ст. 369-2 КК України караються позбавленням волі на строк від трьох до восьми років з конфіскацією майна [5].

Вважаємо, що необхідно з'ясувати ступень тяжкості кримінальних правопорушень, які ознакою визначають вимагання неправомірної вигоди. Так, з урахуванням положень ст. 12 КК України впливає, що за ступенем суспільної небезпеки кримінальне правопорушення, передбачене ч. 4 ст. 354 КК України, відповідно до ст. 12 КК України належить до нетяжких злочинів, тоді як кримінальні правопорушення, передбачені ч. 3 ст. 368, ч. 4 ст. 368-3, ч. 4 ст. 368-4 та ч. 3 ст. 369-2 КК України, є тяжкими злочинами.

Проаналізуємо покарання за кримінальні правопорушення, ознакою яких є вимагання неправомірної вигоди, а також оцінимо обґрунтованість встановлених законодавцем меж кримінальної відповідальності. Так, за вчинення досліджуваних кримінальних правопорушень законодавець передбачає як основні, так і додаткові види покарань. До основних видів покарань належать: штраф (ч. 4 ст. 354 КК України); громадські роботи (ч. 4 ст. 354 КК України); обмеження волі (ч. 4 ст. 354 КК України); позбавлення волі на визначений строк (ч. 4 ст. 354, ч. 3 ст. 368, ч. 4 ст. 368-3, ч. 4 ст. 368-4, ч. 3 ст. 369-2 КК України). Водночас у більшості розглянутих складів кримінальних правопорушень передбачено додаткові покарання, а саме: позбавлення права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років; конфіскація майна, яка застосовується як обов'язкове додаткове покарання у санкціях ч. 3 ст. 368, ч. 4 ст. 368-3, ч. 4 ст. 368-4 та ч. 3 ст. 369-2 КК України. Таким чином, система покарань за кримінальні правопорушення, поєднані з вимаганням неправомірної вигоди, характеризується поєднанням альтернативних та безальтернативних санкцій, а також переважним застосуванням суворих видів покарання, що зумовлено підвищеним рівнем їх суспільної небезпечності.

У кримінально-правовій літературі санкції прийнято поділяти на наступні види: за кількістю основних видів покарань (одиничні та альтернативні); за наявністю чи відсутністю додаткових покарань (прості та кумулятивні); за можливістю обрання судом покарання (абсолютно визначені та відносно визначені) [13, С. 125; 4]. Досліджуючи питання караності за кримінальні правопорушення, ознакою яких є вимагання неправомірної вигоди, слід вказати, що санкції відповідних статей є простими, кумулятивними, альтернативними та відносно визначеними. Враховуючи доктринальний поділ санкцій, наведений у кримінально-правовій літературі, санкції за кримінальні правопорушення, ознакою яких є вимагання неправомірної вигоди, можна охарактеризувати таким чином.

1. За кількістю основних видів покарань: альтернативна санкція передбачена у ч. 4 ст. 354 КК України, оскільки законодавець надає суду можливість обрати один із кількох основних видів покарання (штраф, громадські роботи, обмеження волі або позбавлення волі). Одиначні санкції встановлені у ч. 3 ст. 368, ч. 4 ст. 368-3, ч. 4 ст. 368-4 та ч. 3 ст. 369-2 КК України, оскільки як основне покарання в них передбачено виключно позбавлення волі на визначений строк.

2. За наявністю чи відсутністю додаткових покарань: проста санкція характерна для ч. 4 ст. 354 КК України, оскільки вона не передбачає обов'язкових додаткових покарань. Кумулятивні санкції містяться у ч. 3 ст. 368, ч. 4 ст. 368-3, ч. 4 ст. 368-4 та ч. 3 ст. 369-2 КК України, адже поряд з основним покаранням обов'язково застосовуються додаткові покарання у вигляді позбавлення права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю та/або конфіскації майна.

3. За можливістю обрання судом покарання: Усі проаналізовані санкції є відносно визначеними, оскільки встановлюють мінімальні та максимальні межі основного покарання, в межах яких суд здійснює індивідуалізацію кримінальної відповідальності. Отже, санкції за кримінальні правопорушення, поєднані з вимаганням неправомірної вигоди, є альтернативними або одиначними, простими або кумулятивними, а також відносно визначеними, що забезпечує суду можливість індивідуалізувати покарання з урахуванням ступеня суспільної небезпечності діяння та особи винного.

Під час дослідження питання обґрунтованості визначення меж покарання за кримінальні правопорушення, ознакою яких є вимагання неправомірної вигоди, необхідно керуватися правилами конструювання кримінально-правових санкцій, одним із яких є наступне: мінімальна

межа санкції частини статті, яка посилює покарання, не повинна заходити за максимальну межу покарання, яке передбачене за менш суспільно небезпечне діяння [4, С. 117-118]. Під час дослідження обґрунтованості визначення меж покарання за кримінальні правопорушення, ознакою яких є вимагання неправомірної вигоди, доцільно керуватися загальновизначеними правилами конструювання кримінально-правових санкцій. Одним із таких правил є те, що мінімальна межа санкції частини статті, яка посилює покарання, не повинна перевищувати максимальну межу покарання, встановлену за менш суспільно небезпечне діяння. Застосування зазначеного правила до аналізованих норм КК України свідчить про загальну логічну узгодженість меж покарань. Так, у ч. 4 ст. 354 КК України максимальна межа покарання у вигляді позбавлення волі становить до трьох років, що відповідає нижчому рівню суспільної небезпечності відповідного кримінального правопорушення. Водночас у ч. 4 ст. 368-3 КК України мінімальна межа позбавлення волі становить три роки, тобто вона не перевищує максимальну межу покарання, передбачену за менш суспільно небезпечне діяння, що узгоджується з наведеним правилом. Подібна логіка простежується й у співвідношенні санкцій ч. 4 ст. 368-3 та ч. 4 ст. 368-4 КК України, де мінімальна межа покарання за більш суспільно небезпечне діяння (чотири роки позбавлення волі) не виходить за межі максимальної санкції попередньої норми (сім років позбавлення волі). Аналогічно, санкція ч. 3 ст. 369-2 КК України, яка передбачає позбавлення волі на строк від трьох до восьми років, узгоджується з іншими нормами, оскільки її мінімальна межа не перевищує максимальні межі покарань, встановлені за менш суспільно небезпечні кримінальні правопорушення у досліджуваній групі. Найбільш суворою є санкція ч. 3 ст. 368 КК України, яка передбачає позбавлення волі на строк від п'яти до десяти років. Її мінімальна межа також не суперечить зазначеному правилу, оскільки вона не перевищує максимальні межі покарань, установлені за попередні, менш суспільно небезпечні склади кримінальних правопорушень. Таким чином, аналіз меж покарань за кримінальні правопорушення, поєднані з вимаганням неправомірної вигоди, дає підстави тверджувати, що законодавець загалом дотримується правил конструювання кримінально-правових санкцій, а встановлені мінімальні та максимальні межі покарань є взаємоузгодженими та відповідають ступеню суспільної небезпечності відповідних діянь.

Окремого інтересу передбачає практика застосування покарань за кримінальні правопорушення, ознакою яких є вимагання неправомірної вигоди на підставі звітності Судової адміністрації за 2020-2024 роки.

Так, у 2020 році: за ч. 4 ст. 354 КК України - 1 випадок (покарання у виді штрафу); за ч. 3 ст. 368 КК України - 6 випадків позбавлення волі на строк з яких: 1 випадок – позбавлення волі понад 2 роки до 3 років включно; 5 випадків - понад 3 роки до 5 років включно; 1 випадок – штраф; як додаткового покарання: 3 випадки призначення позбавлення військового, спеціального звання, рангу, чину або кваліфікаційного класу; 7 випадків - позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю; 5 випадків - конфіскація майна; за ч. 4 ст. 368-3 КК України – жодного покарання; за ч. 4 ст. 368-4 КК України – 1 випадок – штраф; і в якості додаткового покарання 1 випадок - позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю; ч. 3 ст. 369-2 КК України жодного покарання. У 2021 році: за ч. 4 ст. 354 КК України - 1 випадок (покарання у виді штрафу); за ч. 3 ст. 368 КК України 9 випадків позбавлення волі на строк з яких: 5 випадків– понад 3 роки до 5 років включно; 4 випадки - понад 5 років до 10 років включно; 1 випадок – штраф; як додаткового покарання: 2 випадки призначення позбавлення військового, спеціального звання, рангу, чину або кваліфікаційного класу; 10 випадків - позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю; 6 випадків - конфіскація майна; за ч. 4 ст. 368-3 КК України – жодного покарання; за ч. 4 ст. 368-4 КК України – жодного покарання; ч. 3 ст. 369-2 КК України - жодного покарання. У 2022 році: за ч. 4 ст. 354 КК України - 1 випадок - покарання у виді штрафу; 1 випадок – громадські роботи; за ч. 3 ст. 368 КК України - 5 випадків позбавлення волі на строк з яких: 1 випадок – понад 2 роки до 3 років включно; 3 випадки - понад 3 роки до 5 років включно; 1 випадок - понад 5 років до 10 років включно; як додаткового покарання: 1 випадок призначення позбавлення військового, спеціального звання, рангу, чину або кваліфікаційного класу; 5 випадків - позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю; 4 випадків- конфіскація майна; за ч. 4 ст. 368-3 КК України – жодного покарання; за ч. 4 ст. 368-4 КК України – 1 випадок покарання у виді штрафу; і в якості додаткового покарання 1 випадок - позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю; 1 випадок - позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю; ч. 3 ст. 369-2 КК України – 1 випадок покарання у виді штрафу. У 2023 році: за ч. 4 ст. 354 КК України - 2 випадки покарання у виді штрафу; 1 випадок – громадські роботи; за

ч. 3 ст. 368 КК України - 3 випадки позбавлення волі на строк з яких: 1 випадок – понад 3 роки до 5 років включно; 1 випадок - понад 5 років до 10 років включно; як додаткового покарання: 3 випадки призначення позбавлення військового, спеціального звання, рангу, чину або кваліфікаційного класу; 6 випадків - позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю; 3 випадки - конфіскація майна; за ч. 4 ст. 368-3 КК України – жодного покарання; за ч. 4 ст. 368-4 КК України – 1 випадок покарання у виді штрафу; і в якості додаткового покарання 1 випадок - позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю; 1 випадок - позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю; ч. 3 ст. 369-2 КК України – 1 випадок позбавлення волі на строк понад 3 роки до 5 років включно; як додаткове покарання: 1 випадок - конфіскація майна. У 2024 році: за ч. 4 ст. 354 КК України - 7 випадків покарання у виді штрафу; 1 випадок – громадські роботи; за ч. 3 ст. 368 КК України - 4 випадки позбавлення волі на строк з яких: 3 випадки – понад 3 роки до 5 років включно; 1 випадок - понад 5 років до 10 років включно; як додаткового покарання: 1 випадок призначення позбавлення військового, спеціального звання, рангу, чину або кваліфікаційного класу; 4 випадки - позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю; 4 випадки - конфіскація майна; за ч. 4 ст. 368-3 КК України – жодного покарання; за ч. 4 ст. 368-4 КК України – жодного покарання; ч. 3 ст. 369-2 КК України – 1 випадок – понад 3 роки до 5 років включно; 2 випадки покарання у виді штрафу; як додаткового покарання: 1 випадок - конфіскація майна [12].

Отже, аналіз судової практики 2020–2024 років свідчить про нерівномірне застосування кримінально-правових норм щодо вимагання неправомірної вигоди та тенденцію до посилення кримінальної відповідальності. Основний репресивний потенціал зосереджений на ч. 3 ст. 368 КК України, за якою переважають реальні строки позбавлення волі та системне застосування додаткових покарань. Водночас за ч. 4 ст. 354 КК України переважають м'які види покарань, а практика застосування ст. 368-3 та 368-4 КК України залишається обмеженою. Щодо ст. 369-2 КК України спостерігається поступове посилення підходу судів, зокрема через призначення реального позбавлення волі та конфіскації майна. Порівняльний аналіз санкцій показує, що всі досліджувані склади мають антикорупційну спрямованість і передбачають як основні, так і додаткові покарання. Найбільш суворою є санкція ч. 3 ст. 368 КК України, тоді як ч. 4 ст. 354 КК України характеризується найменшим рівнем репресивності. Санкції за ст. 368-3, 368-4 та 369-2 КК України займають проміжне положення залежно від ступеня суспільної небезпечності та особливостей суб'єкта кримінального правопорушення. Загалом вимагання неправомірної вигоди розглядається законодавцем і судами як обставина, що істотно підвищує суспільну небезпечність діяння та обумовлює застосування суворіших заходів кримінально-правового впливу.

Висновки. Аналіз кримінально-правових норм та судової практики щодо кримінальних правопорушень, ознакою яких є вимагання неправомірної вигоди, дає підстави стверджувати, що караність таких діянь характеризується підвищеним рівнем репресивності, диференціацією санкцій залежно від ступеня суспільної небезпечності та широким застосуванням додаткових покарань. Законодавець загалом дотримався принципів конструювання кримінально-правових санкцій, забезпечивши узгодженість меж покарань і їх відповідність тяжкості кримінальних правопорушень. Судова практика 2020–2024 років свідчить про домінування застосування ч. 3 ст. 368 КК України, за якою переважають реальні строки позбавлення волі та конфіскація майна, що відображає підвищену увагу держави до протидії корупційним злочинам службових осіб. Водночас за ч. 4 ст. 354 КК України переважають більш м'які види покарань, а практика застосування ст. 368-3 та 368-4 КК України залишається поодинокую. Поступове посилення кримінально-правової реакції спостерігається і щодо ст. 369-2 КК України, де з'являються випадки реального позбавлення волі та конфіскації майна. Таким чином, вимагання неправомірної вигоди розглядається законодавцем і судами як кваліфікуюча ознака, що істотно підвищує суспільну небезпечність діяння та обумовлює застосування більш суворих заходів кримінально-правового впливу.

Список використаних джерел:

1. Авраменко О. В. Стан сильного душевного хвилювання за кримінальним правом України: монографія. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2009. 244 с.
2. Балобанова Д. О., Газдайка-Василишин І. Б. Кримінальне правопорушення та його види : навчальний посібник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2023. 72 с.

3. Гуторова Н.О. Методологічні проблеми пеналізації злочинів. *Основні напрями розвитку кримінального права та шляхи вдосконалення законодавства України про кримінальну відповідальність* : матеріали міжнародної науково-практичної конференції (11–12 жовтня 2012 р.). Харків : Право, 2012. С. 217–221.

4. Желік М. Б. Караність злочинів, які полягають у прийнятті пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди. *Право.ua*. 2017. № 2. С. 116-122.

5. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>

6. Навроцький В.О. Наступність кримінального законодавства України (порівняльний аналіз КК України 1960 р. та 2000 р.). Київ : Атіка, 2001. 272 с.

7. Наконечна Л. А. Караність злочинів, ознакою складів яких є насильство. *Європейські перспективи*. 2013. № 10. С. 113-117.

8. Олійник Х.В. Караність злочинів, які полягають у пропаганді, плануванні, підготовці, розв'язуванні та веденні агресивної війни. *Юридичний науковий електронний журнал*. № 7/2021. С. 234-237.

9. Пилипенко Є.В. Перешкоджання діяльності у кримінальному праві України : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.08 ; ЛьвДУВС. Львів, 2018. 224 с.

10. Пономаренко Ю.А. Значення системи покарань для диференціації кримінальної відповідальності в санкціях статей Особливої частини КК України. URL: <http://www.pravoznavec.com.ua/period/article/7855/%CF>

11. Рябчинська О.П. Система покарань серед засобів кримінально-правового впливу. *Основні напрями розвитку кримінального права та шляхи вдосконалення законодавства України про кримінальну відповідальність* : матеріали міжнародної науково-практичної конференції (11–12 жовтня 2012 р.). Харків : Право, 2012. С. 259–262.

12. Судова адміністрація. Форма № 6 Звіт про осіб притягнутих до кримінальної відповідальності та види кримінального покарання за 2020-2024 р.р. URL: https://court.gov.ua/inshe/sudova_statystyka/

13. Турлова Ю. Проблеми пеналізації злочинів проти довілля в Україні. *Національний юридический журнал: теорія и практика*. 2015. С.124-129.

Дата першого надходження статті до видання: 13.10.2025

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 10.11.2025

Дата публікації (оприлюднення) статті: 24.11.2025